

7

Pronomen og andre pro-ord

PRONOMEN er ord som vi bruker i stedet for andre nomen. Det er også det som ligger bak sjølve navnet: Ordet *pronomen* kommer fra latin *pro nomen*, som betyr 'for (et) nomen'. Pronomen refererer til et anna ord eller noe anna som på et eller anna vis framgår av konteksten et anna sted. Det pronomenet viser til, kaller vi for KORRELAT.

Pronomen står som regel i stedet for et substantiv og danner en NP i setninga, men de kan også ha adjektivisk funksjon. Jamfør setningene i (1–3):

1. *Matti juksas pirruu.*
'Mats lurte djevelen.'
2. *Se juksas pirruu.*
'Han lurte djevelen.'
3. *Tämä mies juksas pirruu.*
'Denne mannen lurte djevelen.'

Pronomenet *se* i setning (2) har substantivisk funksjon, mens pronomenet *tämä* i setning (3) har adjektivisk funksjon.

I tillegg til egentlige pronomen er det ei gruppe ord som vi kaller for PRO-ORD, nærmere bestemt PROADJEKTIV, som alltid står i stedet for og har samme funksjon som adjektiv eller adjektivfraser (AP) (4), og PROADVERB, som står i stedet for og har samme funksjon som adverb eller adverbfraser (AdvP) (5).

4. *Tuomoista miestä oon helppo rakastaa.*
'En slik mann er det lett å elske.'
5. *Miksi sie vihhaat minnuu?*
'Hvorfor hater du meg?'

Ofte er det slik at samme rot har gitt opphav til pronomen, proadjektiv og proadverb. Det er tilfellet i flere såkalte DEMONSTRATIVE PRO-ORD, for eksempel:

Pronomen	Proadjektiv	Proadverb
<i>tämä</i> ('denne')	<i>tämmöinen</i> ('slik (som denne / den her slags)')	<i>täällä</i> ('her')
<i>tuo</i> ('den der')	<i>tuomoinen</i> ('slik som den der / slik som den der slags')	<i>tuola</i> ('der borte')
<i>se</i> ('den')	<i>semmoinen</i> ('slik som den / slik som den slags')	<i>siellä</i> ('der')

Proadverb kan ha samme form som kasusbøyde pronomen, som illustrert i setningene (6–7):

- Tuola* tyttäreellä oon kissa sylissä.
'Den der jenta har en katt på fanget.'
- Kissa istuu *tuola*.
'Katten sitter der borte.'

I setning (6) er *tuola* et pronomen, mens det i setning (7) er et proadverb.

Proadverb kan deles inn i grupper etter betydninga deres. De kan uttrykke sted (8), tid (9), måte (10) og årsak (11, 12). I tillegg fins det proadverb som uttrykker grad (13):

- Tule *tänne!*
'Kom hit!'
- Het pyydethään kallaa *tuoloin tällöin*.
'De fiska i ny og ne.'
- Kunka* sie sen kalan laitat?
'Hvordan lager du den fisken?'
- Miksi* sie nuoin sanoit?
'Hvorfor sa du slikt?'
- En mie sitä *sillä* sanonu, ette mie olisin halunu sinun suututtaat.
'Jeg sa det ikke fordi jeg skulle ha ønska å gjøre deg sint.'
- Se oon *siksi* tyyris, ettei minula ole varraa sitä ostaat.
'Det er så dyrt at jeg ikke har råd til å kjøpe det.'

Vi skal komme tilbake til proadverb når vi tar for oss adverb (se avsnitt 9.2.1).

Nedafor skal vi se nærmere på de ulike pronomentypene og hvordan de bøyes. Samtidig skal vi også undersøke om det fins andre pro-ord som er laga til de ulike pronomenrøttene.

7.1 Personlige pronomen

PERSONLIGE PRONOMEN refererer til en person eller en annen skapning. Som andre nomen skiller også personlige pronomen mellom to tall, entall og flertall. I tillegg skiller de mellom tre ulike personer, første, andre og tredje person, på samme måte som finitte verb. Første person viser til den eller de som taler eller skriver (1). Andre person bruker vi om den eller dem som blir snakka eller skrevet til (2), og tredje person viser til en eller flere personer som ikke er med i samtalen eller den skriftlige kommunikasjonen (3):

1. *Mie* kirjoitan grammatikkii.
'Jeg skriver på en grammatikk.'
2. *Tet* lujetta grammatikkii.
'Dere leser i grammatikken.'
3. *Het* opithaan kainun kieltä.
'De lærer seg kvensk.'

Kvensk har følgende personlige pronomen: (første, andre, tredje person entall nominativ:) *mie* ('jeg'), *sie* ('du'), *hän/se* ('han/hun/det'), (første, andre, tredje person flertall nominativ:) *met* ('vi'), *tet* ('dere'), *het/net* ('de'). Som vi ser, er det to varianter i tredje person, *hän* og *se* i entall, og *het* og *net* i flertall. Begge variantene er fullt brukbare i alle sammenhenger, og det er stort sett opp til hver enkelt språkbruker å velge hvilken variant han eller hun vil bruke i skriftlig kvensk. Men det fins likevel en allmenn regel: Når vi viser til levende skapninger i tredje person (altså han eller hun eller den/det) i indirekte utsagn, det vil si når vi gjengir det noen har sagt eller tenkt, så bruker vi variantene *hän* ja *het*. Ellers kan vi bruke begge variantene om hverandre. Jamfør første med andre setning i eksempel (4, 5):

4. Pekka sanoi, ette nyt *hän* kyllä lähtee. Ja niin *se/hän* sitte lähti.
'Peder sa at han skulle dra. Og så dro han da også.'

Tabell 7.1 Bøying av personlig pronomen

Kasus	Entall			Flertall		
	1. pers.	2. pers.	3. pers.	1. pers.	2. pers.	3. pers.
Nominativ	mie	sie	hän/se	met	tet	het/net
Genitiv	minun	sinun	hänen/sen	meidän - meän	teidän - teän	heidän - heän / niitten
Akkusativ	(minun)	(sinun)	(hänen/sen)	meidät - meät	teidät - teät	heidät - heät / (net)
Partitiv	minuu - minua	sinnuu - sinua	häntä/sitä	meitä	teitä	heitä/niitä
Essiv	minuna	sinuna	hänenä/sinä	meinä	teinä	heimä/niinä
Translativ	minuksi	sinuksi	häneksi/siksi	meiksi	teiksi	heiksi/niiksi
Inessiv	minussa	sinussa	hänessä/siinä	meissä	teissä	heissä/niissä
Elativ	minusta	sinusta	hänestä/siltä	meistä	teistä	heistä/niistä
Illativ	minhuun	sinhuun	hänneen/siihen	meihin	teihin	heihin/niihin
Adessiv	minula - mulla	sinula - sulla	hänelä - hällä / sillä	meillä	teillä	heillä/niillä
Ablativ	minulta - multa	sinulta - sulta	häneltä - hältä / siltä	meiltä	teiltä	heiltä/niiltä
Allativ	minulle(t) - mulle(t)	sinulle(t) - sulle(t)	hänele(t) - hälle(t) / sille(t)	meile(t)	teile(t)	heile(t)/niile(t)
Abessiv	(minutta)	(sinutta)	(hänettä/-)	(meittä)	(teittä)	(heittä/-)

5. Hukka meinas, ette nyt *hän* saapi sen jäneksen.

‘Ulven tenkte at nå fikk han tak i den haren.’

Personlige pronomen bøyes i kasus på nesten samme vis som andre nomen, det vil si at de har de samme bøyingsuffixa, med ett større unntak, og det er at personlige pronomen har egne akkusativsformer i flertall: *me(iđ)ät* (‘oss’), *te(iđ)ät* (‘dere’), *he(iđ)ät* (‘dem’). Disse brukes kun når pronomenet fungerer som objekt i setninga, som for eksempel i (6):

6. Pekka kohdatteli *meidät* tielä.

‘Peder møtte oss på veggen.’

Personlige pronomen kan også danne abessivformer, men de er lite brukt. Tabell 7.1 viser hvordan vi bøyer personlige pronomen.

7.2 Demonstrative pronomen og andre demonstrative pro-ord

DEMONSTRATIVE PRONOMEN utpeker noe eller noen som fins i eller utafor konteksten for samtalen eller teksten. I likhet med personlige pronomen har de også tall- og kasusbøying. De mangler derimot abessivformer, og de har heller ikke personbøying. Det fins tre typer demonstrative pronomen:

- ◆ *tämä* (‘denne/dette’) og *nämät* (‘disse’) eller slike som refererer til noe eller noen som befinner seg nær taleren i heilt konkret forstand (1, 3), eller som refererer til et ledd i den nærmeste konteksten (2);
- ◆ *tuo* (‘den/det der’) og *nuot* (‘de der’) eller slike som refererer til noe eller noen som ligger litt lenger borte, men som likevel er innafor synsvidda til taleren (1, 3), i hvert fall i overført betydning;
- ◆ *se* (‘den/det’) og *net* (‘de’), som brukes om noe eller noen som allerede er kjent fra før i tale- eller tekstsammenhengen (1, 2, 3).

1. *Tämä*_i tässä oon meidän huonet, mutta *tuo*_{ii} tuola rannassa oon minun sisaren. *Se*_{ii} oon uudempi ko meidän huonet.¹

¹ Når pro-ord og fraser i disse og seinere eksempler er etterfulgt av identiske symboler i senka posisjon, så betyr det at de har identiske referenter.

‘Det her er vårt hus, men det der borte på stranda er huset til søstera mi. Det er nyere enn vårt hus.’

2. Kainun kieli sai oman kielen statuksen vuona 2005.]_i [Tämä_i oon parantannu kielen tillaa.]_{ii} Kaikki ei kuitenkaan ole siitä_{ii} sammaa mieltä. ‘Kvensk fikk status som eige språk i 2005. Det har forbedra situasjonen for språket. Men alle er ikke enig i det.’
3. Älä osta minule [näitä housui]_i äläkä nuoitakhaan._{ii} Mie en halluu niitäkhään._{ii} ‘Ikke kjøp de her buksene til meg, ikke de der heller. Jeg ønsker ikke dem heller.’

Tabell 7.2 gir en oversikt over hvordan demonstrative pronomen bøyes i entall og flertall.

Vi ser at de demonstrative pronomena *se* og *net* er identiske med de personlige pronomena *se* og *net*.

I tabell 7.3 har vi ført opp proadjektiv og -adverb som er laga til røttene av demonstrative pronomen.

Tabell 7.2 Bøying av demonstrativt pronomen

Kasus	Entall			Flertall		
Nominativ	tämä	tu	se	nämät	nuot	net
Genitiv	tämän	tuon	sen	näitten - näinen	nuoitten - nuoinen - nuitten	niitten - niinen
Partitiv	tätä	tuota	sitä	näitä	nuoita - nuita	niitä
Essiv	tänä	tuona	sinä	näinä	nuoina - nuina	niinä
Translativ	täksi	tuoksi	siksi	näiksi	nuoiksi - nuiksi	niiksi
Inessiv	tässä	tuossa	siinä	näissä	nuoissa - nuissa	niissä
Elativ	tästä	tuosta	siitä - siittä	näistä	nuoista - nuista	niistä
Illativ	tähän	tuohon	siihen	näihin	nuoihin - nuihin	niihin
Adessiv	tällä	tuola	sillä	näillä	nuoila - nuila	niillä
Ablativ	tältä	tuolta	siltä	näiltä	nuoilta - nuilta	niiltä
Allativ	tälle(t)	tuole(t)	sille(t)	näile(t)	nuoile(t) - nuile(t)	niile(t)

Tabell 7.3 Demonstrative proadjektiv og -adverb

Pronomen	Sted	Tid	Måte	Årsak	Grad	Adjektiv
tämä ('denne/ dette')	tässä ('her') tästä ('herfra') tänne(t) ('hit') täällä ('her') täältä ('herfra')	tällö(i)n ('da')	tälliläilä ('slik')			tämmö(i)nen - tämmä(i)nen (‘slik’)
tuo ('den/det der')	tuossa ('der borte') tuosta ('der borte fra') tuone(t) ('bort dit') tuola ('der borte') tuolta ('der borte fra')	tuolo(i)n ('da')	tuolalaila ~ tuola tavala ('på den der måten')			tuomo(i)nen ~ tuoma(i)nen ('slik som den der')
se ('den/det')	sinä ('der') siitä ('derfra') sinne(t) (‘dit’) siellä ('der') sieltä ('derfra')	sillo(i)n ('da') sitte(n) ('så')	silläläilä ~ sillä tavala ('på den måten')	siksi, sillä ('derfor, fordi')	siksi (paljon) ('så (mye)')	semmo(i)nen (‘slik som den’)
nämät ('disse')			näin ('slik')		näin (paljon) ('så (mye) som disse)	
nuot ('de der')			nuoin ~ nuin ~ noin ('slik som de der')		nuoin ~ nuin ~ noin (paljon) ('så (mye) som de der')	
net ('de')			niin ('slik som dem')		niin (paljon) ('så (mye) som dem')	

7.3 Spørrepronomen og spørrende pro-ord

Som vi har gjort rede for tidligere (se avsnitt 2.4.6.2), så dannes spørresetninger i kvensk med hjelp av enklitikonet *kO* eller med spørreord. Hvilken spørremåte vi velger, er avhengig av hva slags svar vi forventer.

Som spørreord bruker vi oftest SPØRREPRONOMEN, men det fins også SPØRREADVERB og -ADJEKTIV. Ofte har spørrepronomen og spørreadverb identisk form, for eksempel:

1. *Miksi* sie minnuu luulet?
'Hva trur du jeg er?'
2. *Miksi* sie et tullukhaan, vaikka lupasit?
'Hvorfor kom du ikke, sjøl om du hadde lovt det?'

I eksempel (1) er spørrepronomenet *mikä* ('hva') brukt i translativ, og spørreordet i eksempel (2) er spørreadverbet *miksi* ('hvorfor').

Kvensk har to spørrepronomen, *kuka* ('hvem') og *mikä* ('hva'). Spørrepronomenet *kuka* refererer til mennesker, mens *mikä* refererer til andre skapninger og ting. Som andre nomen bøyes spørrepronomen i kasus. De har også tallbøying, men oftest har de samme form i flertall som i entall. Tabell 7.4 viser bøyingsformene til spørrepronomena *kuka* og *mikä*.

Tabell 7.4 Bøying av spørrepronomena *kuka* og *mikä*

Kasus	<i>kuka</i>		<i>mikä</i>	
	Entall	Flertall	Entall	Flertall
Nominativ	kuka	kukka - kutka - kekkä - ketkä	mikä	mikkä - mitkä
Genitiv	kenen - kenenkä	kenen - kenenkä	minkä	minkä
Partitiv	ketä	ketä - keitä	mitä	mitä
Essiv	kenenä	kenenä	minä	minä
Translativ	keneksi	keneksi	miksi	miksi
Inessiv	kenessä	kenessä	missä	missä
Elativ	kenestä	kenestä	mistä	mistä
Illativ	kenheen	kenheen	mihin - mihinkä	mihin - mihinkä
Adessiv	kenellä - kellä	kenellä - kellä	millä	millä
Ablativ	keneltä - keltä	keneltä - keltä	miltä	miltä
Allativ	kenele(t) - kelle(t)	kenele(t) - kelle(t)	mille(t)	mille(t)

Vi ser at flertallsformene er identiske med entallsformene i nesten alle kasusene. Det er bare i nominativ at de to spørrepronomena har egne flertallsformer: *kukka* ~ *kutka* ~ *kekkä* ~ *ketkä* (flertall) versus *kuka* (entall), og *mikkä* ~ *mitkä* (flertall) versus *mikä* (entall). Spørrepronomenet *kuka* har egne flertallsformer også i partitiv: *keitä* (flertall) versus *ketä* (entall). Men entallsforma *ketä* kan også brukes i stedet for flertallsforma *keitä*.

Til hver spørrepronomenform fins det et tilsvarende nektende KVANTORPRONOMEN eller NEKTINGSPRONOMEN, som vi bruker når vi svarer nektende på et spørreordsspørsmål (3–8).

3. <i>Kuka</i> assuu Alattiossa?
'Hvem bor i Alta?	Ei <i>kukhaan</i> .
Ingen.'
4. <i>Missä</i> paikassa aikamasiini oon?
'Hvor er tidsmaskinen?	Ei <i>mishään</i> .
Ingen steder.'
5. <i>Ketä</i> sie rakastat?
'Hvem elsker du?	En <i>kethään</i> .
Ingen.'
6. <i>Mitä</i> sie pölkkiät?
'Hva er du redd for?	En <i>mithään</i> .
Intenting.'
7. <i>Kenheen</i> sie luotat?
'Hvem stoler du på?	En <i>kenheenkään</i> .
Ingen.'
8. <i>Miksi</i> sie aijot raavhaana?
'Hva har du tenkt å bli når du blir voksen?	En <i>miksikhään</i> .
Ikke noe.'

Vi skal se nærmere på hvordan disse kvantorpronomena bøyes, i et eige avsnitt (se 7.6.3).

Videre har kvensk også et dualispronomen, *kumpi* ('hvem/hvilken av to'), som brukes når det er snakk om bare to individ eller enheter. Dette pronomenet har et fullstendig bøyingsmønster. Det bøyes på samme måte som komparativformer av adjektiv: (sg. nom. : sg. gen. : sg. part. : sg. ill. : sg. ess.) *kumpi* : *kumma/n* : *kump(p)a/a* : *kump/haan* : *kumpa/na*, (pl. nom. : pl. gen. : pl. part. : pl. ill. : pl. ess.) *kumma/t* : *kumppi/ii/n* ~ *kumm/i/tten* : *kumppi/i/i* ~ *kump/i/a* : *kump/hiin* : *kump/i/na*. Vi bruker det som sagt i spørsmål hvor valget står mellom to (9–11).

9. *Kumpi* halluu lähteet myötä, sie vain Maija?
'Hvem av dere vil være med, du eller Maja?'

10. *Kumman* sie valittet, Mikon vain Pekan?

‘Hvem velger du, Mikkel eller Peder?’

11. *Kummat* kengät oon mukavammat, punaiset vain siniset?

‘Hvilke sko er bekvemmest, de røde eller de blåe?’

Kvensk har også spørreadverb og spørreadjektiv. Tabell 7.5 gir en oversikt over disse.

Her er noen eksempelsetninger med spørreadjektiv (12) og spørreadverb (13–15):

12. *Minkälainen* keli sielä oon ulkona?

‘Hva slags føre er det der ute?’

13. *Minne(t)* sie aijot siirttyyt?

‘Hvor tenker du å flytte hen?’

14. *Koska* faari kuoli?

‘Når døde far?’

15. *Kunka* vanhaa muori oon?

‘Hvor gammel er mor?’

Tabell 7.5 Spørreadverb og -adjektiv

Pronomen	Sted	Tid	Måte	Årsak	Adjektiv
ku-/ko-		koska (‘når’)	kunka - kuinka (‘hvordan’)		kummo(i)nen - kumma(i)nen (‘hva slags’)
mi-	missä mistä mihin(kä) minne(t)		millälaila - minkälaihiin - miten(kä) (‘på hvilken måte’)	miksi (‘hvorfor’)	minkälainen - mimmo(i)nen (‘hva slags’)

7.4 Relativpronomen

RELATIVPRONOMEN brukes til å innleie RELATIVSETNINGER. Ei relativsetning er alltid ei leddsetning, og den står som modifikator til en del eller frase i den tilhørende oversetninga. Ei relativsetning utgjør altså ikke noen sjølstendig frase, men er del av en annen frase. Den delen av

oversetninga som relativsetninga bestemmer nærmere, er KORRELATET til relativsetninga. I eksempelsetningene i (1) og (2) nedafor er korrelatet kursivert.

1. Oletko sie kuulu [*siitä Vesisaaren papista*, joka oon kirjoittannu nämät artikkelit]?
‘Har du hørt om den presten fra Vadsø som har skrevet disse artiklene?’
2. Mie tiedän [*kaikki*, mitä mie tarvittenki tiettäät].
‘Jeg veit alt (som) jeg trenger å vite.’

Stundom er det heile oversetninga som utgjør korrelatet til relativpronomenet (3):

3. *Liisa lähti eilen Ruotthiin*, *minkä* sie sikkaristi jo tiedätki.
‘Lisa dro til Sverige i går, som du sikkert allerede veit.

Relativpronomenet har samme bøyingsform som det nomenet ville ha hatt som relativpronomenet erstatter. Jamfør (a) med (b) i setningspara (4) og (5).

4. a. Tuvassa odotti Pekka, *jota* [sg. part.] vaimot olthiin lähtenheet noutamhaan.
‘I stua venta Peder, som konene hadde gått for å hente.’
b. Tuvassa odotti Pekka. Vaimot olthiin lähtenheet hakemhaan *Pekkaa* [sg. part.].
‘Peder venta i stua. Konene hadde gått for å hente Peder.’
5. a. Het nähthiin digikartan, *missä* [sg. iness.] oli koko Raisinvankka.
‘De så det digitale kartet, hvor heile Reisadalen vistes.’
b. Het nähthiin digikartan. *Digikartassa* [sg. iness.] oli koko Raisinvankka.
‘De så det digitale kartet. På det digitale kartet vistes heile Reisadalen.’

Kvensk har tre relativpronomen: *joka*, *kuka* og *mikä*. Bøyinga av disse framgår av tabell 7.6. Relativpronomena *kuka* og *mikä* bøyes på samme måte som de tilsvarende spørrepronomena *kuka* og *mikä* (se 7.3 ovafor). Relativpronomenet *joka* har fullstendige bøyingsmønster både i entall og flertall, som framstilt i tabellen.

Tabell 7.6 Bøying av relativpronomen

Kasus	<i>joka</i>		<i>kuka</i>	<i>mikä</i>
	Entall	Flertall	Entall/flertall	Entall/flertall
Nominativ	joka	jokka - jotka	kuka / kukka - kutka	mikä / mikkä - mitkä
Genitiv	jonka	joitten	kenen - kenenkä	minkä
Partitiv	jota	joita	ketä	mitä
Essiv	jona	joina	kenenä	minä
Translativ	joksi	joiksi	keneksi	miksi
Inessiv	jossa	joissa	kenessä	missä
Elativ	josta	joista	kenestä	mistä
Illativ	johon - johonka	joihin	kenheen	mihin - mihinkä
Adessiv	jolla	joila	kenellä - kellä	millä
Ablativ	jolta	joilta	keneltä - keltä	miltä
Allativ	jolle(t)	joile(t)	kenele(t) -kelle(t)	mille(t)

Oversatt til norsk svarer de tre relativpronomena til subjunksjonen *som*, et spørrepronomen eller determinativet *hvilken*, avhengig av bruken.

Relativpronomenet *kuka* brukes bare om mennesker. Det er sjelden brukt, og i stedet kan vi alltid bruke relativpronomenet *joka*. Ellers fins det ikke noen klare regler i kvensk for når vi skal bruke *joka*, og når *mikä*. Men vi kan gi noen retningslinjer for bruken av dem:

◆ Når korrelatet er et nomen som betegner et menneske, så bruker vi *joka* eller *kuka* (6, 7):

- Oonko se [*tuon vanhaa mies, joka/kuka* makkaa tuossa sängyssä]?
‘Er det den der gamle mannen som ligger i den senga der?’
- [*Ylisaamelaiset, joila/kellä* oli kesäsijat Naavuonossa,] olthiin villissä uskossa.
‘Reindriftssamene som hadde sine sommerboplasser i Kvæningen, var falt i vantru.’

Et unntak fra denne regelen er at vi alltid bruker relativpronomenet *mikä* når korrelatet har en modifikator i superlativ (8):

- Sivva oli [*lujjiin mies, mikä* koskhaan oon eläny Raisissa].
‘Sivva var den sterkeste mannen som noen gang har levd i Nordreisa.’

◆ Når korrelatet er et nomen som betegner et dyr, en ting, et sted eller noe anna livlaust, så kan en velge sjøl om en vil bruke *joka* eller *mikä* (9–11):

9. Het kirjoitethiin alle [*semmoisen dokumentin, jossal/missä* het luvathiin olla alamaiset kuninkhaale].

‘De skreiv under på et dokument der de lovte å undergi seg kongen.’

10. Naakima ensistä [*yhden klasin alle, josta/mistä* kajastaa vähän näkköö].

‘Vi smyger oss først under et vindu hvorfra det skinner et svakt lys.’

11. Hän kirjoittaa ylös [*niitä muistelusi, joita/mitä* ihmiset nyt muistelhaan].

‘Han/Hun skriver ned de fortellingene som folk forteller nå for tida.’

◆ Når korrelatet er et pronomen eller pro-ord som refererer til en ting, et sted eller noe anna livlaust, så brukes alltid *mikä* (12–15).

12. Tekkeekö ihminen vain [*sitä, mitä* historia tahtoo häneltä]?

‘Gjør mennesket bare det historia vil det skal gjøre?’

13. Mutta [*tääläki, missä* aina oon kylmä,] oon hyvä elläät.

‘Men også her, hvor det alltid er kaldt, er det godt å leve.’

14. Se asui [*tässä, missä* Jounin Jouni nyt assuu].

‘Han/Hun bodde der hvor Johan sin Johan bor nå.’

15. Matti vastas taas [*sen saman, mitä* hän oli vastanut muileki].

‘Mats svarte igjen det samme som han hadde svart til de andre også.’

◆ Når korrelatet består av heile oversetninga, bruker vi relativpronomenet *mikä* (16):

16. *Huomena tullee sadet, mikä* kyllä pillaa meidän reisun.

‘Det blir regn i morgen, noe som ødelegger reisa vår.’

Relativsetninger kan også stå foran korrelatet, og noen ganger kan korrelatet mangle heilt. I slike tilfeller bruker man pronomenet *kuka* når man refererer til en person (17), ellers bruker man pronomenet *mikä* (18):

17. [*Kuka* jääpi tähän, se] jääkhöön, [*kuka* mennee kävelemhään metthään, se] menkhöön sinne.

‘De som bli her, blir her, og de som skal på tur i skogen, går dit.’

18. (Arvaus:) [*Mitä* hän löytää, *sen*] ottaa hän ja tappaa; mutta [*mitä* hän ei löydä], ottaa hän myötä. (Vastaus: ”Täitä.”)

‘(Gåte:) Dem han finner, dem tar han og dreper, men dem han ikke finner, dem tar han med seg. (Svar:) Lus.’

7.5 Refleksive og resiproke pronomen

REFLEKSIVE OG RESIPROKE PRONOMEN har det til felles at de danner NP-er som har korrelatet sitt i samme setning. Som regel er korrelatet subjekt i setninga.

7.5.1 Refleksivt pronomen

Det REFLEKSIVE PRONOMENET i kvensk består av *itte* etterfulgt av possessivsuffikset (se avsnitt 5.4 om possessivsuffiks). Pronomenet refererer tilbake til subjektet i setninga, det vil si at det har samme person som subjektet, og personen er markert med possessivsuffikset.

Refleksive pronomen bøyes i kasus akkurat som andre nomen. Derimot mangler de tallbøying, det vil si at de bare har entallsformer. De ulike person- og kasusformene er framstilt i tabell 7.7.

Det refleksive pronomenet danner en eigen NP som kan fungere som objekt (1, 2) eller adverbial (3, 4), men som aldri har samme funksjon som det leddet det refererer til, det vil si subjektsfunksjon.

1. Mie₁ en anna juksata *itteeni*₁ ~ *itteänni*₁ ~ *ittiänni*₁.
‘Jeg lar meg ikke bli lurt.’
2. Älk(k)ää₁ antak(k)aa juksata *itteenä*₁ ~ *itteännä*₁ ~ *ittiännä*₁.
‘Ikke la folk lure dere sjøl.’
3. Älä₁ osta *ittelesti*₁ piilii.
‘Ikke kjøp bil til deg sjøl.’
4. Het₁ ostethiin *ittelensä*₁ piilin.
‘De kjøpte seg (en) bil.’

Refleksive pronomen opptrer særlig i Porsanger-varieteteten, og da som genitivsmodifikator (5, 6), som subjekt i partisippkonstruksjon (7, 8) og i adposisjonsfraser der de refererer til subjektet i setninga (9, 10):

5. Hän_i antoi Stiinale [*ittensä_i* kuvan].
'Han/Hun ga bildet sitt til Stina.'
6. Met_i annoima niile [*ittemä_i* kuvan].
'Vi ga bildet vårt til dem.'
7. Klemetti_i sanoi [*ittensä_i* käyvän tulevalla viikola Kaarasjovessa].
'Klemet sa at han skulle dra til Karasjok til uka.'
8. Pojat_i luulthiin [*ittensä_i* nähneen hukan].
'Guttene trudde de hadde sett ulv.'
9. Mie_i en nähny [*itteni_i* edessä] hukkaa.
'Jeg så ikke noen ulv foran meg.'
10. Etkö sie_i nähny [*ittesti_i* edessä] hukkaa?
'Så du ikke ulven / noen ulv foran deg?'

I de andre varietetene brukes ikke refleksivt pronomeren på denne måten. I stedet skriver vi (11–13):

11. Hän_i antoi Stiinale [oman_i kuvan]. (Jamfør (5) ovafor.)
12. Pojat_i luulthiin, [ette het_i olthiin nähneet hukan]. (Jamfør (8) ovafor.)
13. Mie_i en nähny hukkaa [minun_i e(đ)essä]. (Jamfør (9) ovafor.)

Pronomenet *itte* ligger også til grunn for adverbet *ittekensä* ('seg sjøl'), som også alltid opptrer med possessivsuffixs, og som står i samme person som subjektet (14–16).

14. Mie_i istuin lukemassa *ittekse_i*.
'Jeg sitter og leser for meg sjøl.'
15. Sie_i se vain aina puhut *ittekse_i*.
'Du prater nå bare alltid for deg sjøl.'
16. Hukka_i kulki *ittekensä_i* mettässä.
'Ulven gikk for seg sjøl i skogen.'

Ordet *itte* brukes også i andre funksjoner, men da ikke som refleksivt pronomen (se avsnitt 7.6.2 og 7.7 nedafor).

Tabell 7.7 Bøying av refleksivt pronomen

Kasus	1. sg.	2. sg.	1. pl.	2. pl.	3. sg./3. pl.
Nominativ	itte/ni	itte/sti	itte/mä	itte/nä	itte/nsä
Genitiv	itte/ni	itte/sti	itte/mä	itte/nä	itte/nsä
Partitiv	itte/e/ni ~ itte/ä/nni ~ itti/ä/nni	itte/e/sti ~ itte/ä/sti ~ itti/ä/sti	itte/e/mä ~ itte/ä/mmä ~ itti/ä/mmä	itte/e/nä ~ itte/ä/nnä ~ itti/ä/nnä	itte/e/nsä ~ itte/ä/nsä ~ itti/ä/nsä
Essiv	itte/nä/nni	itte/nä/sti	itte/nä/mmä	itte/nä/nnä	itte/nä/nsä
Translativ	itte/kse/nni	itte/kse/sti	itte/kse/mmä	itte/kse/nnä	itte/kse/nsä
Inessiv	itte/ssä/nni	itte/ssä/sti	itte/ssä/mmä	itte/ssä/nnä	itte/ssä/nsä
Elativ	itte/stä/nni	itte/stä/sti	itte/stä/mmä	itte/stä/nnä	itte/stä/nsä
Illativ	itt/hee/ni	itt/hee/sti	itt/hee/mä	itt/hee/nä	itt/hee/nsä
Adessiv	itte/lä/nni	itte/lä/sti	itte/lä/mmä	itte/lä/nnä	itte/lä/nsä
Ablativ	itte/ltä/nni	itte/ltä/sti	itte/ltä/mmä	itte/ltä/nnä	itte/ltä/nsä
Allativ	itte/le/nni	itte/le/sti	itte/le/mmä	itte/le/nnä	itte/le/nsä

7.5.2 Resiproke pronomen

RESIPROKE PRONOMEN danner en eigen NP som peker til ei kollektiv gruppe som utgjør subjektet i setninga. Gruppa må bestå av minst to individ (1), men det kan være hvor mange som helst (2, 3).

Kvensk har to måter å uttrykke resiprositet eller gjensidighet på. Den vanligste måten er å bruke pronomenparet *toinen – toinen* ('hverandre'), hvor det første *toinen* alltid står i entall nominativ og det andre *toinen* bøyes i entallskasus. Den andre måten går ut på å bruke *toinen* som enkeltpronomen, men i flertall. Denne *toiset*-varianten har vanlig kasusbøying etter mønster av (*i*)*nen*-nomen. For eksempel:

1. Pekka ja Kreetta rakastuthiin *toinen toisheen* ~ *toishiinsa*.
'Peder og Greta blei forelska i hverandre.'
2. Pekka, Kaisa, Matti ja Kreetta muistelhaan *toinen toisele(t)* ~ *toisilensa omista/ittensä* reisuista.
'Peder, Kaisa, Mats og Greta forteller hverandre om sine reiser.'
3. Suomalaiset ja kainulaiset ymmärehään *toinen toista* ~ *toisiansa*.
'Finner og kvener forstår hverandre.'

Det resiproke pronomenet *toinen* har ikke gitt opphav til proadverb eller proad-jektiv. Men ordet *toinen* har også andre funksjoner, og i disse funksjonene er det laga proadverb og -adjektiv basert på *toinen*. (Se avsnitt 7.7 og 9.3.2.)

7.6 Kvantorpronomen

Nesten alle KVANTORPRONOMEN uttrykker ei eller anna form for mengde. I denne grammatikken regner vi som kvantorpronomen alle pronomen som ikke er personlige pronomen, demonstrative pronomen, spørrepronomen, relativpronomen eller refleksive eller resiproke pronomen.

Vi deler kvantorpronomen inn i flere undergrupper, som vist i tabell 7.8.

Tabell 7.8 Typer av kvantorpronomen

Type	Dualis	Entall eller flertall
Indefinit	<i>jompikumpi</i>	<i>joku, muutampi, yksi</i>
Universelt	<i>kumpiki, molemat</i>	<i>jokhainen, kaikki, itte kukin - itte kukanen</i>
Nektingspronomen	<i>kumpikhaan</i>	<i>yksikhään, kukhaan, mikhään</i>
Mengdepronomen		<i>joku, muutampi, moni, harva, usheempi - useampi - usiampi</i>
<i>mikä tahansa</i> ('hvilken som helst')-konstruksjoner	<i>kumpi tahansa kumpi vain</i>	<i>mikä tahansa mikä vain</i>

7.6.1 Indefinitte pronomen

INDEFINITE PRONOMEN i kvensk er *joku* ('noen (få)'; en eller annen'), *jompikumpi* ('en av to'; noen'), *muutampi* ('en; noen') og *yksi* ('en'). De kan deles inn i to grupper:

◆ Pronomena i den første gruppa viser til en referent som vi ikke veit hvem eller hva er. I denne funksjonen bruker vi pronomena *joku* og *jompikumpi*. Når det er spørsmål om flere enn to, så bruker vi *joku* (1–6). Når valget står mellom bare to, så bruker vil dualispronomenet *jompikumpi* (7–9).

1. Tulleeko sieltä vielä *joku*?
'Kommer det enda noen der?'
2. Sitte tässä oli [*joku* tekninen probleemi].
'Så var det et eller anna teknisk problem her.'

3. Met olema [*jonku* vaaran laidassa].
'Vi er i ei eller anna fjellside.'
4. Eikö sitä olis vaikka trengin paikkaa *jossaki* eli [*jotaki* muuta työtä]?
'Fins det ikke engang en drengetjeneste et eller anna sted eller noe anna arbeid?'
5. [*Joilaki* ihmisillä] oon paljon työtä.
'Noen folk har masse arbeid.'
6. [*Joitaki* tiettoi] ihmiset saathiin.
'Folk fikk vite noe i hvert fall.'
7. *Jompikumpi* jääpi kothiin, sie eli mie.
'En av oss blir heime, du eller jeg.'
8. Sie häävyt myyä niistä *jommankumman*.
'Du må selge en av dem.'
9. *Jomppaakumppaa* ihminen rakastaa, Jumalaa eli mammonaa.
'Mennesket elsker en av delene, Gud eller mammon.'

Pronomenet *jompikumpi* er litt spesielt i og med at det egentlig er satt sammen av to pronomen, *jompi* og *kumpi*, og begge delene bøyes. Bøyingsformene til *joku* og *jompikumpi* er lista opp i tabell 7.9.

Tabell 7.9 Bøying av pronomena *joku* og *jompikumpi*

Kasus	Entall	Flertall	Entall	Flertall
Nominativ	joku	jokku - jotku	jompikumpi	jommatkummat
Genitiv	jonku - jonkun	joittenki	jommankumman	jomppiinkumppiin - jommittenkummiten
Partitiv	jotaki	joitaki	jomp(p)aakump(p)aa	jomppiikumppii - jompiakumpia
Essiv	jonaki	joinaki	jompanakumpana	jompinakumpina
Translativ	joksiki	joiksiki	jommaksikumaksi	jommiksikumiksi
Inessiv	jossaki	joissaki	jommassakummassa	jommisakummissa
Elativ	jostaki	joistaki	jommastakumasta	jommistakummita
Illativ	johonki	joihinki	jomphaankumphaan	jomphiinkumphiin
Adessiv	jollaki	joileki	jommalakummala	jommilakummila
Ablativ	joltaki	joiltaki	jommaltakummalta	jommiltakummita
Allativ	jolleki	joilleki	jommale(t) kummale(t)	jommile(t)kummile(t)

Flertallsformene av pronomenet *jompikumpi* er nesten ikke i bruk. De brukes bare når pronomenet refererer til noe eller noen som opptrer i par (10, 11):

10. Mie kyllä havaittin, ette [*jommissakummissa* niistä saappaista] oli reikä.
‘Jeg har nok oppdaga at det var et hol i en/et av disse støvlene/støvelpara.’

11. Kyllä sie häädyt ottaat [*jommatkummat* niistä prilliistä].
‘Du bør nok ta ei av disse brillene.’

♦ Den andre typen ubestemte kvantorpronomen viser rett nok til en referent som er kjent, men den blir ikke nevnt i konteksten. I denne funksjonen bruker vi pronomena *muutampi* (‘en; noen’) (12–16) og *yksi* (‘en’) (17–19). Særlig *muutampi* er brukt sammen med referenter i flertall (14, 15):

12. [*Muutampanna* kaunhiina kesäpäivänä] Maija lähti järvele pyythöön.
‘På en fin sommerdag dro Maja ut på sjøen for å fiske.’

13. Jussa olis halunu emänäksi [*muutaman* Alattion tyttären].
‘Johan skulle ha ønska seg ei jente fra Alta til kone.’

14. *Muutammat* tykäthiin oikhein hyvin kalasta, *muutammat* taas olthiin kylläntynheet siihen.
‘Noen av dem er veldig glad i fisk, andre igjen var blitt lei av det.’

15. Lensmanilla oli monta miestä myötä, ja nämät olthiin juuri aresteeraamassa [*muutamppii* ylisaaamelaissii eli lapin ihmissii].
‘Lensmannen hadde en del menn med seg, og de holdt nettopp på å arrestere noen reindriftssamer.’

16. Hän urrutteli [*muutamppaa* tuttuu lauluu], minkä muori oli hänele opettannu.
‘Han/Hun nynna på en kjent sang som mor hadde lært han/henne.’

17. Siljola seissoo paljon ihmissii. [*Yksi* vaimo] heiluttaa aviissii ja muut puhelhaan ympärillä.
‘Det står mye folk på gårdsplassen. Ei kvinne vifter med ei avis, og de andre står rundt henne og prater.’

18. Ko met tulema kartanon tykö, naakima ensistä [*yhden* klasin alle], mistä kajastaa vähäsen näkköö.
‘Når vi kommer til gårdsplassen, smyger vi oss først under et vindu hvorfra det skinner et svakt lys.’

19. Annan Kaisa painaa [*yhtä* knappii], ja samassa heidän edessä seissoo vaimo.

‘Anna si Kaisa trykker på en knapp, og straks dukker det opp ei kvinne foran dem.’

Pronomenet *yksi* kan også referere til flertallsreferent (20, 21), men det er heller uvanlig:

20. Siljola seisothiin [*yhdet* studentit].

‘Det satt noen studenter på gårdsplassen.’

21. Met naakima raitona [*yksiin* klassiin alta], mikkä olthiin joksiki korkkeela maasta.

‘På rekke og rad sneik vi oss forbi under noen vinduer som var ganske høgt over bakken.’

Pronomenet *yksi* bøyes på samme måte som grunntallet *yksi* (se avsnitt 8.1). Pronomenet *muutampi* bøyes stort sett som komparativformer, men er litt uregelmessig. Bøyingsformene er framstilt i tabell 7.10.

Tabell 7.10 Bøying av pronomenet *muutampi*

Kasus	Entall	Flertall
Nominativ	muutampi	muutamät
Genitiv	muutaman	muutami(i)tten
Partitiv	muutamppaa - muutamaa	muutamppii(ta) - muutamia
Essiv	muutampanna - muutamanna	muutampinna - muutaminna
Translativ	muutamaksi	muutamiksi
Inessiv	muutamassa	muutamissa
Elativ	muutamasta	muutamista
Illativ	muutamphaan - muutamhaan	muutamphiin - muutamhiin
Adessiv	muutamalla	muutamilla
Ablativ	muutamalta	muutamilta
Allativ	muutamalle(t)	muutamille(t)

I tillegg til å være ubestemt kvantorpronomen brukes *muutampi* også som mengdepronomen (se avsnitt 7.6.4), og det er ikke alltid klart hvilken av de to bruksområda det dreier seg om.

7.6.2 Universelle pronomener

UNIVERSELLE KVANTORPRONOMEN refererer til heilheta av enten ei gruppe eller ei enhet, eller til hver enkelt del av ei gruppe. Kvensk har følgende universelle pronomener: *kaikki* ('alle'), *koko* ('heil'), *joka* ('hver'), *jokhainen* ('enhver'), *joka ainua ~ ainoa* ('hver eneste'), *itte kuki ~ itte kukanen* ('hver og en'), *miki* ('hver') og dualispronomenera *kumpiki* ('begge') og *molemat* ('begge to'). Av disse refererer *kaikki*, *koko* og *molemat* til heilheta av ei gruppe, en ting eller ei skapning. De øvrige refererer til hver enkelt del i ei gruppe.

♦ Pronomenet *kaikki* ('alle') bøyes som tostava e-stammer (nomentype 1.1; se avsnitt 5.1.1.1). Setningene i (1–6) er eksempler på bruk av *kaikki*. Som vi ser av eksempel (1), så brukes nominativ entall av *kaikki* også når det står som premodifikator til en kjerne i nominativ flertall:

1. [*Kaikki* nämät miehet] olthiin tulheet tervheinä takaisin.
'Alle disse mennene var kommet tilbake i god behold.'
2. Nyt hän näki [*kaiken* sen], mitä hän oli ajatellu päivälä.
'Nå så han alt det som han hadde tenkt på (tidligere) på dagen.'
3. Piian se oon ihminen itte, joka oon syypää *kaikkheen*?
'Kanskje det er mennesket sjøl som er skyldig i alt?'
4. Mie olen sopinu *kaikesta* Annan Kaisan kans.
'Jeg har avtalt alt med Anna si Kaisa.'
5. Pekka oli vanhiin [*kaikista* Raisin assuujista].
'Peder var eldst av alle innbyggerne i Nordreisa.'
6. Meilä oon *kaikila* sama kieli.
'Vi har alle samme språk.'

Det som gjør *kaikki* litt spesielt, er at vi i stedet for nominativsforma også kan bruke den stivna forma *kaikin* i subjektfunksjon (7), eller når korrelatet er subjekt (8):

7. Varhemin puhuthiin *kaikin* kainuu täälä.
'Før i tida snakka alle kvensk her.'

8. Met lähdimä *kaikin* Spaanihaan feeriälle.
‘Vi dro alle på ferie til Spania.’
- ◆ Pronomenet *koko* (‘heil’) er ubøyelig. Det brukes bare som premodifikator i nomenfraser, aldri som sjølstendig frase (9–11):
9. [*Koko* miestokka] siirtyi lanton rannale.
‘Heile mannegjengen flytta seg til tjernkanten.’
10. Met emmä halluu istuut täälä Universiteetin siljola [*koko* päivää]!
‘Vi vil ikke sitte her på universitetsplassen heile dagen.’
11. Sitte mie unheetin [*koko* assiin].
‘Og så glømte jeg heile saka.’
- ◆ Dualispronomenet *molemat* (‘begge to’) står alltid i flertall og viser til to referenter samtidig (12–14):
12. Kyllä se oon paras, ette tet tuletta *molemat*.
‘Det er nok best at dere kommer begge to.’
13. Sielä oli minun muori ja faari ja [*molemat* sisaret] ja veli.
‘Der var mora mi og faren min og begge søstrene og broren.’
14. Alattiossa oli iso petäjämettä [Alattionjoen *molemilla* puolila].
‘Det var en stor furuskog i Alta, på begge sidene av Altaelva.’

Tabell 7.11 viser de ulike kasusformene til *molemat*.

Tabell 7.11 Bøying av pronomenet *molemat*

Kasus	Flertall
Nominativ	molemat
Genitiv	molemi(i)tten
Partitiv	molemppii(ta) - molempia
Essiv	molempinna
Translativ	molemiksi
Inessiv	molemissa
Elativ	molemista
Illativ	molemphiin
Adessiv	molemilla
Ablativ	molemilta
Allativ	molemille(t)

Resten av de universelle kvantorpronomena kan vi kalle for DISTRIBUTIVE KVANTORPRONOMEN ettersom de viser til hver enkelt del av referenten for seg. Disse pronomena og referanseorda deres står alltid i entall, og de kan ikke brukes om stofford eller abstrakte begrep. Det dreier seg om følgende pronomen: *jokhainen* ~ *joka(i)nen* ('hver'), *joka* ('enhver'), *joka ainua* ~ *ainoa* ('hver eneste'), *itte kuki* ('hver og en') og *kumpiki* ('begge').

♦ Pronomenet *jokhainen* ~ *joka(i)nen* ('enhver') bøyes som andre (*i)nen*-nomen (nomentype 2.2) (15, 16):

15. [Jokhainen heistä] toivoi, ette sais nähdä omhaiset ja kotipaikan.
'Hver av dem håpa at han/hun skulle få se igjen sine nærmeste og heim-plassen sin.'

16. Kohta jokhaisella oli lehmä, lamphaita, jollaki oli kannoiki ja sika.
'Nesten alle hadde ku, sau, og noen hadde også høns og gris.'

♦ Som premodifikator er det vanligere å bruke det ubøyelige pronomenet *joka* ('hver') (17–19):

17. Ei olekhaan [*joka* pojala] ommaa rukkoushuonetta siljola!
'Enhver gutt har jo ikke sitt eige bedehus på gårds-plassen!'

18. Se kävi kohta [*joka* kesä] meilä niittämässä.
'Han/Hun var med på slåttten hos oss hver sommer.'

19. Se näyttää tukkiivan ittensä vähän [*joka* paikkhaan].
'Han/Hun ser ut til å trenge seg inn på alle steder.'

♦ Det sammensatte pronomenet *joka ainua* ~ *ainoa* ('hver eneste') (20, 21) betyr nesten det samme som *jokhainen* ~ *joka(i)nen* og *joka*. Det er bare siste delen, ordet *ainua* ~ *ainoa*, som bøyes, og det er også den delen som bidrar til den forsterka betydninga:

20. Toiset kyllä senthään kuulthiin [*joka ainuan* sanan].
'De andre hørte nok likevel hvert eneste ord.'

21. Sielähän se oon sitä tyskäläistä täynä [*joka ainuassa* paikassa] ympäri.
'Der er det jo fullt av tyskere på hvert eneste sted rundt omkring.'

♦ Det sammensatte pronomenet *itte kuki* ('hver og en') har enda mer utprega distributiv betydning. Det brukes når det er tale om hver del for seg (22–24).

I samme funksjon kan vi også bruke det sammensatte pronomenet *itte kukanen*, men det brukes stort sett bare i nominativ entall.

22. Sen saattaa [*itte kuki ~ itte kukanen*] ajatella, ette kunka se oon.

‘En og hver kan tenke seg hvordan det egentlig er.’

23. Se oon ittensä tapa [*ittessä kussaki* talossa].

‘I hvert hus fins det en eigen vane.’

24. Mikkel antoi yhen äpylin [*ittele kulleki* lapsele].

‘Mikkel ga hvert og et av barna et eple.’

Begge delene av pronomenet *itte kuki* bøyes. I andre delen, ordet *kuki*, er det den første delen, *ku-*, som bøyes, mens *ki* blir lagt til ubøyd. Tabell 7.12 viser heile bøyingsmønsteret for *itte kuki*.

◆ På samme måte som *kukin* bøyes også pronomenet *miki* (‘hver’). Også det refererer til ting hver for seg. For eksempel (25, 26):

25. Mettän rannassa heidän oli pakko mennä yksi mies *mihinki* suunthaan.

‘Ved skogkanten var de nødt til å gå én mann i hver si retning.’

26. Pimmeessä mettässä oli senthään turvalista seisoskella ja kuunnela, mitä *mistäki* päin kuuluis.

‘I den mørke skogen var det likevel trygt å stå og lytte til det som hørtes fra alle kanter.’

Tabell 7.12 Bøying av pronomenet *itte kuki*

Kasus	Entall
Nominativ	itte kuki
Genitiv	ittien kunki/kenenki
Partitiv	itteen kutaki/ketäki - itteä kutaki/ketäki - ittiä kutaki/ketäki
Essiv	ittenä kunaki/kenäki
Translativ	ittekse kuksiki/keksiki
Inessiv	ittessä kussaki/kessäki
Elativ	ittestä kustaki/kestäki
Illativ	ittheen kuhunki/kehenki
Adessiv	ittellä kullaki/kelläki
Ablativ	itteltä kultaki/keltäki
Allativ	ittele kulleki/kelleki

◆ Dualispronomenet *kumpiki* ('begge') betyr nesten det samme som *molemat*. Forskjellen er at mens *molemat* viser til to referenter i lag, så fokuserer *kumpiki* mer på at de hver for seg har eller gjør noe til felles (27–29):

27. Mies ja vaimo pittäävät *kumpiki* anttaat toinen toisele.

'Mann og kone bør begge gi hverandre.'

28. [*Kummalaki puolela jokkee*] oli korkkee vaaranrinnet suojana.

'Begge sidene av elva var beskytta av ei høy fjellside.'

29. Ihmiset vaihetelthiin tavaraa *kummaleki* avuksi.

'Folk bytta varer til hjelp for begge partene.'

Pronomenet *kumpiki* brukes også om parord, og da står det i flertall (30):

30. Nuot saket pitäis *kummatki* teroittaaat.

'De der saksene burde slipes begge to.'

Som vi ser, er *kumpiki* satt sammen av to deler, *kumpi* og *ki*. Den første delen bøyes som spørrepronomenet *kumpi* (se avsnitt 7.3), mens *ki* blir lagt til ubøyd. Heile bøyingsmønsteret framgår av tabell 7.13.

Tabell 7.13 Bøying av pronomenet *kumpiki*

Kasus	Entall	Flertall
Nominativ	kumpiki	kummatki
Genitiv	kummanki	kumppiinki - kummitenki
Partitiv	kump(p)aaki	kumppiiki - kumpiaki
Essiv	kumpanaki	kumpinaki
Translativ	kummaksiki	kummiksiki
Inessiv	kummassaki	kummissaki
Elativ	kummastaki	kummistaki
Illativ	kumphaanki	kumphiinki
Adessiv	kummalaki	kummilaki
Ablativ	kummaltaki	kummiltaki
Allativ	kummaleki	kummileki

7.6.3 Nektingspronomen

Som NEKTINGSPRONOMEN regner vi her pronomen som opptrer bare i nektende eller tvilende setninger. Det fins fire slike pronomen i kvensk: *kukhaan* ('ingen'), *yksikhään* (('ikke) noe(n)'), *mikhään* (('ikke) noe(n)') og dualispronomenet *kumpikhaan* ('ingen av de to'). Pronomenet *kukhaan* refererer vanligvis til personer (1–3, 8). Pronomena *yksikhään* og *mikhään* kan referere både til personer (4, 5, 13, 14) og andre skapninger eller ting (6–12, 15), avhengig av hva slags setning de opptrer i. For eksempel brukes pronomenet *mikhään* om personer bare når det fungerer som premodifikator i en substantivfrase (13). Pronomenet *kumpikhaan* (14, 15) refererer alltid til to individ eller enheter.

1. *Kukhaan* ei halunu heittäät oppimasta kainun kieltä.
'Ingen ville slutte med å lære kvensk.'
2. Ei niistä näyttäny löytyyvä *[kenenkään]* merkkii.
'Det så ikke ut til at det blant dem fantes (rein)merker som hørte til noen som helst.'
3. Mutta ei net silloin senthään *kethään* tappanheet.
'Men de tok da for all del ikke livet av noen.'
4. Sen jälkhiin ei *yksikhään* ole mithään kuulu Pahasta Amtmanista.
'Etter det har ingen hørt noe om den onde amtmanden.'
5. Eikö teilä ole *yhtäkään*, joka saattais olla opettaajana?
'Har dere ikke noen som kunne jobbe som lærer?'
6. Hän ei löytäny vastausta *[yhtheenkään]* näistä kysymyksistä].
'Han kom ikke på noe svar på noen av disse spørsmåla.'
7. Heidän kieli ei ollu *[mikhään]* kieli].
'Språket deres var ikke noe språk.'
8. Pekkaa ei pidätä *mikhään* eikä *kukhaan*.
'Det er ikke noe eller noen som stopper Peder.'
9. Tästä ei tule *mithään*.
'Det blir ikke noe av dette.'
10. Oonko *mikhään* ihanampi ko Tromssa kaunhiina kesääamuna?
'Fins det noe nydeligere enn Tromsø på en vakker sommermorgen?'

11. Ei Iisakki ajatellu tehdä tätä jotaki [*milhään* konnuudella].
'Isak tenkte ikke å gjøre dette som noen skurkestrek.'
12. Emmä met aikonheet *mihinkhään*.
'Vi tenkte oss ikke noen steder.'
13. Äiji ei ollu [*mikhään* viisas mies].
'Bestefar var ikke noen klok mann.'
14. Ei *kumpikhaan* vaimo vaikuttannu hänheen mithään.
'Ingen av de to konene hadde noen innvirkning på han.'
15. [*Kumphaankhaan* paikhaan] ei kuitenkhaan [*yksikhään* heistä] olis halunu.
'Ingen av dem skulle ha ønska seg til noen av de to plassene.'

Eksempla viser at nektingspronomena *kumpikhaan* og *yksikhään* har klart distributivt innhold. De bøyes på samme måte som henholdsvis spørrepronomenet *kumpi* og tallordet *yksi*. Forskjellen er bare at nektingspronomena i tillegg får hekta på seg enklitikonet *khAA*n. Nektingspronomena *kukhaan* og *mikhään* bøyes som vist i tabell 7.14.

Pronomenet *yksikhään* har også ei spesiell partitivform, *ythhään*, som ikke er brukt distributivt, men som forteller at noe(n) ikke fins eller har skjedd i det

Tabell 7.14 Bøying av pronomena *kukhaan* og *mikhään*

Kasus		
Nominativ	kukhaan	mikhään
Genitiv	kenenkhään	minkhään
Partitiv	kethään	mithään
Essiv	kenenäkhään	minhään
Translativ	keneksikhään	miksikhään
Inessiv	kenessäkhään	mishään
Elativ	kenestäkhään	misthään
Illativ	kenheenkähkö	mihinkhään
Adessiv	keneläkhään - kelhään	milhään
Ablativ	keneltäkhään - keltään	milthään
Allativ	kenelekhään - kelheen	millekhään

heile tatt. Det svarer til spørsmåla *Kunka paljon?* ('Hvor mye?') og *Kunka monta?* ('Hvor mange?') (16, 17):

16. Mieki ammuin, mutta en tappanu [*yhthään* ihmistä].

'Også jeg skøyt, men drepte ikke noen mennesker.'

17. Meilä ei ole [*yhthään* vettä].

'Vi har ikke noe vatn.'

7.6.4 Mengdepronomen

Med MENGDEPRONOMEN spesifiserer vi et ubestemt antall av noe eller noen. Det kan dreie seg om flere eller færre, men ikke bare om én eller alle. Disse pronomena har alle distributiv betydning i den forstand at vi tenker på hvert medlem som atskilt enhet. Mengdepronomen kan altså ikke brukes om stofford eller sammen med abstrakte ord, men bare om referenter som kan telles.

Kvensk har disse mengdepronomena: *joku* ('noen'), *joku harva* ('noen få'), *muutampi* ('noen'), *moni* ('mange, mang en'; i Porsanger også 'noen stykker'), *ussee* ~ *usea* ~ *usia* ('flere'), *usheempi* ~ *useampi* ~ *usiampi* ('flere') samt *paljo* ('mye; mange') og *vähä* ('nokså få; lite'). Med pronomena *joku*, *harva* og *joku harva* uttrykker vi at det tross alt er noen få enheter av noe eller noen. Med *muutampi*, og i Porsanger med *moni*, forteller vi at det ikke er mange, men likevel flere enn bare noen få. Og så bruker vi *moni* (i de fleste varietetene), *ussee* og *usheempi* med sine varianter når det er snakk om ganske mange enheter. Pronomenet *paljo* viser til et relativt sett stort antall, og i motsatt ende har vi pronomenet *vähä*, som betegner et heller lite antall. Bruken av en del av disse mengdepronomena er illustrert i (1–2):

1. *Muutamat* oon kasvattanheet ohraaki, ei kyllä [*monessa* talossa] mutta juuri [*jossaki harvassa* talossa].

'Noen har også dyrka bygg, rett nok ikke på mange gårder, men i hvert fall på noen få.'

2. *Täälä* oon kulkenu [*usheita suomalaissii*] ja *jokku* oon jäänheetki. Mutta [*paljoita suomalaissii*] ei kyllä täältäkhään löydy.

'Det er flere finner som har ferdes her, og noen er også blitt værende. Men heller ikke her fins det mange av dem.'

Ofte kan man velge fritt om man vil bruke entalls- eller flertallsformer av disse pronomena uten at det er noen nevneverdig forskjell mellom dem. Jamfør entallsformene i (a) med flertallsformene i (b) i eksempla (3–13):

3. a. *Harva* tiettää, kuka Perunka oli.
b. *Harvat* tiedethään, kuka Perunka oli.
'Få veit hvem Beronka var.'
4. a. Mie olen ollu Suomessa [*jonku harvan* kerran].
b. Mie olen ollu Suomessa [*jokku harvat* kerrat].
'Jeg har vært i Finland noen få ganger.'
5. a. [*Jollaki harvala* oli tyhä yksi kläppi].
b. [*Joilaki harvoila*] oli tyhä yksi kläppi.
'Noen få hadde bare én unge.'
6. a. *Muutampi* saattoi kohta huonosti ruijaa.
b. *Muutammat* saatethiin kohta huonosti ruijaa.
'Noen kunne ganske dårlig norsk.'
7. a. [*Muutamassa* talossa] oli sikaki.
b. [*Muutamissa* taloissa] oli sikaki.
'På noen gårder var det også gris.'
8. a. Ei hänen rinnale kyllä [*moni* poika] päässy.
b. Ei hänen rinnale kyllä [*monet* pojat] pääsheet.
'Det var nok ikke mange gutter som nådde opp til han.'
9. a. [*Moni* heistä] oli uskovainen lästadiolainen.
b. [*Monet* heistä] olthiin uskovaiset lästadiolaiset.
'Mange av dem var truende læstadianere.'
10. a. Mie olen käyny Ruottissa [*monta* kerttaa].
(I Porsanger kan dette bety 'Jeg har vært i Sverige noen ganger'; i de andre varietetene betyr det det samme som b-setninga nedafor.)
b. Mie olen käyny Ruottissa [*monet* kerrat].
'Jeg har vært i Sverige mange ganger.'
11. a. Sitä tauttii oon ollu [*usheelaki* ihmisellä].
b. Se tauti oon ollu [*usheilaki* ihmisillä].
'Det er flere mennesker som har hatt denne sjukdommen.'

12. a. [*Useampi* alattiolainen] saattaa topata verta.
 b. [*Useimmat* alattiolaiset] saattava topata verta.
 ‘Flere altaværinger kan stoppe blod.’
13. a. Se olis soma saattaat [*usheemppaa* kieltä].
 b. Se olis soma saattaat [*usheemppii* kieli].
 ‘Det hadde vært artig å kunne flere språk.’

Men det er likevel ikke alltid slik at entall og flertall er utbyttbare på denne måten. Pronomena kan ha ulik betydning i entall (a) og flertall (b), som for eksempel i (14), der entallsforma (a) forteller at han/hun holdt på med å skrive kanskje flere romaner, men ikke sier noe om hvorvidt han/hun har skrevet dem ferdig, mens flertallsforma i (b) derimot indikerer at han/hun har fullført flere romaner. I eksempel (15) er *jokku* i (a) indefinitt kvantorpronomen, ikke mengdepronomen. I noen tilfeller er det bare den ene forma som er gangbar. I (16) er det entallsforma (a), og i (17) er det flertallsforma (b).

14. a. Hän kirjoitti [*usheetaki* rommaani].
 ‘Han/Hun skreiv på flere romaner.’
 b. Hän kirjoitti [*usheitaki* rommaaniita].
 ‘Han/Hun skreiv flere romaner.’
15. a. Niilä pruukas olla [*joku* lehmä].
 ‘De brukte å ha noen kyr.’
 b. Niilä pruukas olla [*jokku* lehmät].
 ‘De brukte å ha ei eller anna ku.’
16. a. [*Jonku* sanan] Kreeta saattoi ruijaaki.
 ‘Greta kunne noen ord også på norsk.’
 b. * [*Jokku* sanat] Kreeta saattoi ruijaaki.
17. a. *Pykejässä oli [*jotaki* isompaa venettä].
 b. Pykejässä oli [*joitaki* isompia venheitä].
 ‘Det var noen større båter i Børselv.’

La oss se nærmere på de ulike mengdepronomena i tur og orden.

- ◆ Mengdepronomena *joku* (‘noen’) og *muutampi* (‘noen’) har samme bøyning som de har som ubestemte kvantorpronomen (se avsnitt 7.6.1). Mengdepronomenet *harva* (‘få’) bøyes etter mønster av enstamma nomen med *tostava*

vokalstamme på kort *a* (nomentype 1.1), og mengdepronomenet *moni* ('mange; noen') bøyes som tostamma nomen med vokalstamme på kort *e* (nomentype 1.2). Men *moni* brukes sjelden i flertall. I Varganger har det i tillegg den spesielle forma *montaa*, som brukes i nektende (18) og tvilende (19) setninger:

18. Mie kyllä en saata [*montaa* sanna kiinaa].

'Jeg kan nok ikke mange ord på kinesisk.'

19. Saatatko sie [*montaakhaan* sanna kiinaa]?

'Kan du mange ord på kinesisk, da?'

♦ Pronomenet *ussee* ~ *usea* ~ *usia* ('flere') skiller seg fra de andre pronomena ved at bøyingsstammen inneholder en *h*. Heile bøyingsmønsteret er vist i tabell 7.15.

Tabell 7.15 Bøying av pronomenet *ussee* - *usea* - *usia*

Kasus	Entall	Flertall
Nominativ	ussee - usea - usia	usheet - useat - usiat
Genitiv	usheen - usean - usian	usheitten
Partitiv	usheeta - useaa - usiaa	usheita
Essiv	usheena - useana - usiana	usheina
Translativ	usheeksi - useaksi - usiaksi	usheiksi
Inessiv	usheessa - useassa - usiassa	usheissa
Elativ	usheesta - useasta - usiasta	usheista
Illativ	usheeseen - useahan - usihaan	usheisiin
Adessiv	usheela - usealla - usialla	usheila
Ablativ	usheelta - usealta - usialta	usheilta
Allativ	usheele(t) - usealle(t) - usialle(t)	usheile(t)

Pronomenet *usheempi* ~ *useampi* ~ *usiampi* ('flere') er formelt sett komparativforma av pronomenet *ussee* ~ *usea* ~ *usia* ('flere'), og det bøyes også som komparativ (se avsnitt 5.5.1). Men de to pronomena har så å si samme betydning. Begge har også superlativforma *usheimat*, som bare er i bruk i flertall, og som forteller at det er snakk om flere enn halvparten av gruppa som det blir referert til. Eksempler (20, 21):

20. [*Usheimat* ihmiset] haluthaan tulla onneliseksi.

'De fleste mennesker vil bli lykkelige.'

21. *Usheimilla* oon jotaki probleemii lasten kans.

‘De fleste har et eller anna problem med barna sine.’

◆ Pronomena *paljo* (‘mye; mange’) og *vähä* (‘litt; få’) står i flertall når de viser til flere referenter (22–24), og da er *paljo* synonymt med pronomenet *moni* (‘mange’) (se eksempel 24). Entallsformer bruker vi når det bare er én referent, eller når referenten er et abstrakt begrep (25–27):

22. [Näin *paljoin* kalloin] kans mie en tehe mithään.

‘Med så mye fisk gjør jeg ingenting.’

23. [Nuoin *vähilä* tiedoila] ei elämästä pärjää.

‘Man klarer seg ikke i livet med så lite kunnskap.’

24. [*Paljoile* ihmisille] / [*Monile* ihmisille] onni oon elämän tärkkein assii.

‘For mange mennesker er lykke det viktigste i livet.’

25. Ei siinä [*paljokhaan* puhuminen] auttanu.

‘Det hjalp heller ikke å snakke mye om det.’

26. Köyhä anttaa *vähästä*ki, rikas ei paljostakhaan.

‘Den fattige gir av det lille han har, den rike ingenting, sjøl om han har mye.’

27. Hänelä ei ole [*paljoo* tiettoo elämästä].

‘Han/Hun visste ikke mye om livet.’

Pronomena *paljo* og *vähä* bøyes som vanlige enstamma nomen med tostava vokalstamme (nomentype 1.1).

7.6.5 Spørrepronomena *kuka* og *mikä* som kvantorpronomen

Spørrepronomena *kuka* (‘hvem’) og *mikä* (‘hva’) finner vi også i ulike konstruksjoner som uttrykker at noe er allment sant (1, 2), at noe er likegyldig for noen (3, 4), eller at noe skjer uregelmessig og tilfeldig eller er hipp som happ (5–9). Det er konstruksjoner som *kuka/mikä tahansa/hyväsä* (‘hvem/hva som helst’), *kuka/mikä vain* (‘hvem/hva som helst’), *vaikka kuka/mikä* (‘hvem/hva det enn måtte være’), *vähän mikäki/kukaki* (‘litt hvem/hva som helst’), *kuka/mikä koskaki/kunkaki/missäki* (‘samme hvem/hva og når/hvor’) osv.

1. [*Kuka tahansa/hyväsä/vain*] saattaa oppiit kainun kieltä.
'Hvem som helst kan lære seg kvensk.'
2. [*Missä/Mistä tahansa/hyväsä/vain*] saattaa tulla onnelliseksi.
'Man kan bli lykkelig hvor / av hva som helst.'
3. Minun mielestä saapi tulla [*kuka tahansa/hyväsä/vain*] halluu.
'For min del får de komme som måtte ønske det.'
4. Kyllä sie saat valita [*kenen tahansa/hyväsä/vain*] halluut.
'Visst får du velge akkurat hvem du vil.'
5. Sieltä arkusta löytyi [*vähän mitäki*].
'I kista fantes det litt av hvert.'
6. Kainuu saattaa kyllä kirjoittaa [*vähän milläki* mallila].
'Kvensk kan skrives litt på hvilken måte som helst.'
7. Het lähdethiin [*kuka kuhunki ja koskaki*] ja saathiin sitte ruvaksi [*mitä mistäki*].
'De dro hulter til bulter og når som helst, og de spiste hva som helst hvor enn de fant det.'
8. Minun isä oli seppä ja teki puusta [*vaikka mitä*].
'Far min var nevenyttig og laga alt mulig av tre.'
9. Mie kyllä rahhaa kiskon [*vaikka mistä*].
'Penger får jeg nok hvor som helst ifra.'

Spørrepronomena i slike konstruksjoner bøyes på samme måte som i vanlige spørresetninger (se avsnitt 7.3).

7.7 Pronomenliknende ord

Det fins ei gruppe ord som kan sies å ha samme funksjon som pronomen, men som også kan klassifiseres som adjektiv. Det er følgende ord som brukes i jamføringskonstruksjoner: *sama* ('samme'), *eri* ('annen, ulik'), *muu* ('annen') og *toinen* ('annen'). Ordet *eri* er ubøyelig, mens de andre orda bøyes som andre nomen.

Ordet *sama* (1–3) uttrykker det motsatte *eri*, *muu* og *toinen*. Orda *eri*, *muu* og *toinen* kan ofte brukes om hverandre (4, 5), men ikke alltid (6–11). Ordet *eri* har også distributiv betydning (8), noe som de andre jamføringsorda mangler.

1. Eikö se ole kohta [*sama* kieli] teilä ja heilä?
'Har ikke dere og de nesten samme språk?'
2. Liisassa oon paljon *sammaa* ko Kreetassaki.
'Lisa likner på mange måter på Greta.'
3. Pekka meni [*samoila* vaattheila] fästhiin ko kirkkphoonki.
'Peder gikk i de samme klærne både på fest og i kirka.'
4. Liisa oli lähtöisin [*eri/muusta* paikasta] ko Nilla.
'Lisa var fra et anna sted enn Nils.'
5. Ryssilä oon [*eri/muu/toinen* usko] ko meilä.
'Russerne har ei anna tru enn oss.'
6. Niin ko [monela *muulaki*], minula oon usko rakkhautheen.
'Som så mange andre så trur også jeg på kjærligheta.'
7. Het olthiin [*eri* mieltä] siitä kysymyksestä.
'De var uenige i denne saka.'
8. Mikkä niitten [*eri* maitten] nimet olthiin?
'Hva het de ulike landa?'
9. [Kaikele *muule*] net olthiin niin ko kokonhansa sokkeet.
'De var som blinde for alt anna.'
10. Mie en koskhaan rakasta *muuta* ko sinnuu.
'Jeg kommer aldri til å elske noen andre enn deg.'
11. Jos ei tunne [*toista* ihmistä], se oon paras ettei puhukhaan hänestä mithään.
'Folk man ikke kjenner, bør man heller ikke snakke om.'

Ordet *toinen* bruker vi også i de to synonyme pronomenkonstruksjonene *yksi – toinen* (12) og *toinen – toinen* ('den ene – den andre') (13, 14):

12. *Yksi* oli talossa trenkinä ja *toinen* isäntännä.
'Den ene var tjenestegutt/dreng i huset, og den andre husbond.'
13. [*Toisela* pojista] oli huonet [joven *toisela* puolela] ja [*toisela* pojista] [*toisela* puolela].
'Den ene gutten hadde huset sitt på den ene sida av elva, og den andre gutten hadde sitt på den andre sida av elva.'

14. *Toisila* oon parempi usko tulleevaisuutheen ko *toisila*.

‘For noen faller det lettere å tru på framtida enn for andre.’

Ordet *itte* (‘sjøl’) brukes, som vi har sett før, som refleksivpronomen og i ordsambandet *itte kuki* ~ *itte kukanen* (‘hver og en’). Men det kan også fungere som forsterkende, kontrasterende eller fokuserende ord. Ordet *itte* har bare entallsformer, og når det står til et subjekt, så er *itte* i nominativ entall og uten possessivsuffiks (15–19). Men når *itte* viser til et anna ledd i setninga, så kongruerer det med korrelatet, og det har da også possessivsuffiks i samme person som korrelatet (20–23):

15. Eihän se ihminen_i ole syntyny maailmhaan sillä, ette hän_i sais tehdä kaikkee mitä hän_i *itte_i* halluis.

‘Mennesket blei ikke født til denne jorda for at det skal gjøre alt som det sjøl behager.’

16. Mitä maailmala tapattui, siitä het_i ei saanheet tiettoi. *Itte_i* het_i laitethiin siitä jonkulaisen kivan.

‘Det som skjedde i verden, det fikk de ikke noen opplysninger om. De laga sjøl et slags bilde av det.’

17. Mie_i en ole *ittekhään_i* vielä ko kaksikymmentä vuotta vanhaa.

‘Jeg sjøl er heller ikke eldre enn tjue år.’

18. Met_i häydymä tehdä jotaki *itte_i*!

‘Vi må gjør noe sjøl.’

19. Isä_i oon *itte_i* kutonu tuon tröijyn.

‘Far har strikka den der trøya sjøl.’

20. Emmä met hevosta kyllä nähneet juuri *ittessänsä_i* kirkossa_i.

‘Vi så nok ikke noen hest akkurat i sjølve kirka.’

21. Sinula_i *ittelästi_i* se paksu niska oon!

‘Det er du sjøl som har tjukk nakke.’

22. Het tulthiin eniten siltä alalta, mitä siihen aikhaan käskethiin Kainunmaaksi, ja heitä *itteensä_i* käskethiin kainulaisiksi.

‘De kom for det meste fra det området som på den tida kaltes for Kvenland, og de sjøl kaltes for kvener.’

23. Niilä_i oon tietenki *ittelänsä_i* huonet Joensuussa.

‘De har sjølsagt sitt eige hus i Elvebakken.’